

Öğretmenlerin Mesleki Tükenmişlikleri ile Yaşam Doyumları Arasındaki İlişki*

The Relationship Between Teachers' Burnout and Life Satisfaction

O. Tayyar ÇELİK**

Mehmet ÜSTÜNER***

Received: 08 May 2018

Research Article

Accepted: 09 November 2018

ABSTRACT: The relationship between teachers' burnout and life satisfaction has been tried to be revealed within this study. Moreover, this relationship between teachers' burnout and life satisfaction has also been analyzed by means of some demographic variables. The universe for this study consists of 9942 teachers from primary, secondary and high schools located in Toroslar, Akdeniz, Yenişehir and Mezitli cities of Mersin province while the sample includes 296 of them selected via randomly sampling method. The study has been designed by using both causal comparative and correlational models. As a result, it is found that teachers' burnout levels differ significantly prior to their teaching year and school type, while this is not valid for gender variable; however, only the gender variable has significant difference on teachers' life satisfaction. Moreover, teachers' burnout significantly predicts their life satisfaction, the % 32 of total variance related to teachers' life satisfaction can be explained via burnout level.

Keywords: burnout, life satisfaction, teacher

ÖZ: Bu çalışmada öğretmenlerin mesleki tükenmişlikleri ile yaşam doyumları arasındaki ilişki incelenmiştir. Ayrıca çalışmada öğretmenlerin mesleki tükenmişlikleri ve yaşam doyumları, demografik değişkenler açısından da incelenmiştir. Araştırmanın evrenini Mersin İli merkez ilçelerinde (Toroslar, Akdeniz, Yenişehir, Mezitli) görev yapan 9.942 ilkököl, ortaokul ve lise öğretmeni oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise bu evrenden seçkisiz örnekleme yöntemi ile belirlenen 296 öğretmen oluşturmaktadır. Araştırma, nedensel karşılaştırmalı ve korelasyonel araştırma türleri bir arada kullanılarak modellenmiştir. Araştırma sonunda öğretmenlerin mesleki tükenmişlik düzeylerinin hizmet sürelerine ve görev yaptıkları okul türüne göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı, cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermediği; yaşam doyumlarında ise sadece cinsiyete göre erkekler lehine anlamlı bir farklılığın olduğu görülmüştür. Ayrıca öğretmenlerin mesleki tükenmişliklerinin yaşam doyumlarını negatif yönde anlamlı düzeyde yordadığı, öğretmenlerin yaşam doyumlarındaki varyansın yaklaşık %32'sinin mesleki tükenmişlikleriyle açıklanabildiği tespit edilmiştir.

Anahtar kelimeler: mesleki tükenmişlik, yaşam doyumları, öğretmen

* This research was presented at the International Congress on Science and Education (ICSE) organized in Afyonkarahisar on March 23-25, 2018.

** Corresponding Author: PhD, Pamukkale University, Denizli, Turkey, otayyar44@gmail.com

*** PhD, İnönü University, Malatya, Turkey, mehmet.ustuner@inonu.edu.tr

Citation Information

Çelik, O. T., & Üstüner, M. (2018). Öğretmenlerin mesleki tükenmişlikleri ile yaşam doyumları arasındaki ilişki. *Kuramsal Eğitim Bilim Dergisi [Journal of Theoretical Educational Science], UBEK-2018, 41-60.*

Giriş

Günümüzde araştırmalarda, günlük yaşantıda ve konuşmalarda en çok vurgulanan kavramlardan birisi de değişim olgusudur. Her alanda değişimin yaşandığı 21. yy. aynı zamanda belirsizliklerin yaşandığı öngörülemez durumların ortaya çıktığı bir dönem olmuştur. Değişim bir yandan insan yaşamına kolaylık getirirken özellikle örgüt çalışanlarına yeni sorumluluklar, roller ve yeterlik alanları getirmektedir. Günümüzün bu zorlayıcı koşulları, örgüt çalışanları üzerinde baskı oluşturmakta, bireylerde direncin kırılmasıyla birlikte tükenmişlik durumu ortaya çıkmaktadır. Özellikle diğer insanlara hizmetler sunan mesleklerde tükenmişlik riskinin daha yüksek olduğu rapor edilmektedir. Bu bağlamda öğretmenlerin tükenmişlik yaşama riskinin daha fazla olduğu söylenebilir. Öğretmenlerin artan iş yükleri, öğrenci disiplin problemleri, velilerin talepleri öğretmenler üzerinde baskıların artmasına sebep olmaktadır. Ayrıca öğretmenlik mesleğinin statüsünde de olumsuz yönde değişimlerin olduğu belirtilmektedir (Ulutaş, 2017; Yurdakul, Çelik, & Kurt, 2016). Bu değişimler ve mesleğin genel özellikleri birlikte değerlendirildiğinde öğretmenliğin tükenmişlik riski altındaki mesleklerden biri olduğu söylenebilir (Lim & Seo, 2014).

Tükenmişlik uzun süreli stres faktörlerine maruz kalmaya bir tepki olarak tanımlanmaktadır (Maslach, Schaufeli, & Leiter, 2011). Tükenmişliğin özellikle insanlarla yüz yüze iletişimin yoğun olduğu mesleklerde daha sık görülmesi, çalışanların psikolojik sağlığını bozması ve iş verimini düşürmesi farklı araştırmalarla ortaya konmuştur. Bu etkilerine bağlı öğretmenlerin mesleki tükenmişliği birçok çalışmada araştırma konusu olmuştur (Izgar, 2001). Tükenmişlik, birçok ülkede çalışılmış ve öğretmenlik mesleği için küresel bir sorun olarak değerlendirilmektedir (Aloe, Shisler, Norris, Nickerson, & Rinker, 2014; Malinen & Savolainen, 2016).

Öğretmen tükenmişliği ile ilgi birçok faktör vardır. Bu faktörleri genel olarak bireysel ve örgütsel faktörler olarak sınıflandırmak mümkündür (Sabuncuoğlu, 2009). Özellikle son zamanlarda yapılan araştırmalarda, okul temelli çevresel faktörlerin öğretmen tükenmişliği üzerindeki etkileri ele alınmaktadır. Problemler öğrenci davranışları, yönetici talepleri ve okul desteği, eğitimsel materyallerin yeterliği (McCarthy, Lambert, Lineback, Fitchett, & Baddouh, 2016); zaman baskısı, düşük öğrenci motivasyonu ve değer uyumsuzluğu (M. Skaalvik & S.Skaalvik, 2017); veli talepleri ve iş yükü (Roeser, Skinner, Beers, & Jennings, 2012); evrak işleri ve zor öğrenciler (Chang, 2013) bunlardan bazılarıdır. Öğretmenler eğitim çevresinden gelen yoğun taleplerle, zaman baskısıyla, rol çatışmasıyla, belirsizliklerle, karmaşık okul ilişkileriyle karşı karşıya olup, toplum eleştirilerini sık sık deneyimlemektedir (Okeke & Dlamini, 2013). Bu durumlar öğretmenlerin stres yaşamalarına sebep olmaktadır. Uzun süre stres faktörlerine maruz kalma sonucu oluşan tükenmişlik, istenmeyen örgütsel ve bireysel sonuçlara da yol açmaktadır.

Tükenmişlik, baş ağrısına, tansiyona, depresyona, sık sık hastalanmalara ve nihayetinde kalp rahatsızlıklarına sebep olmaktadır (Dimsdale, 2008). İlgili araştırmalarda tükenmişlik devamsızlık (Wolf vd., 2015), iş doyumu (Johnson, Kraft & Papay, 2012), kaygı, depresyon, tansiyon ve kalp bozuklukları ile (Roeser vd., 201) ilişkili bulunmuştur. Camacho (2017) tarafından yapılan araştırmada tükenmişlik yaşayan öğretmenlerin zorlu sınıf koşullarında uyumsuz tepkiler verdikleri, daha fazla başa çıkma stratejileri geliştirmeye çalıştıkları ancak bunda başarısız oldukları sonucuna

ulaşmıştır. Öğretmen tükenmişliği işten ayrılma, devamsızlık, verimsizlik gibi sebeplerle yüksek oranda maliyete de sebep olmaktadır (Collie, Shapka, & Perry, 2012).

Öğretmen tükenmişliğinin ilişkili olabileceği önemli bir değişken de yaşam doyumudur. Bireylerin meslekleri, ekonomik durumlarını, yaşam kalitelerini, aile yaşantılarını, öznel iyi oluşlarını önemli ölçüde etkilemektedir. Öğretmenlerin gün içerisindeki zamanlarının büyük çoğunluğu okulda geçmekte olup, mesleklerinde yaşadıkları olumlu ve olumsuz duygulanımlar iş doyumlarını olduğu gibi yaşam doyumlarını da etkileyebilmektedir. Bu kapsamda bu çalışmada öğretmenlerin mesleki tükenmişlikleri ile yaşam doyumları arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır.

Tükenmişlik

Tükenmişlik kavramı ilk olarak psikolog Freudenberger (1974) tarafından öğretmenler, hemşireler gibi diğer insanlara hizmetler sunan meslek çalışanlarının yıpranma durumlarını tanımlamak amacıyla kullanılmıştır. Freudenberger (1974)'i takiben diğer psikologlar tükenmişliğin işlevsel tanımlarını yapmaya, tükenmişliği değerlendirebilecek bir ölçek geliştirmeye çalışmışlardır. Tükenmişlik üzerine sistematik araştırmalar Maslach ve Jackson (1986) tarafından geliştirilen tükenmişlik envanterinin geliştirilmesiyle birlikte hız kazanmıştır. Bu ölçek öğretmenlik mesleği ve diğer mesleklerde çalışanların tükenmişlik düzeylerini belirlemede yaygın bir şekilde kullanılmıştır. Araştırmacılar tarafından tükenmişlik üç farklı bileşenden oluşan bir yapı olarak kavramsallaştırılmıştır. Bunlar duygusal tükenme, duyarsızlaşma ve düşük kişisel başarı hissidir (Chan, 2011).

Duygusal tükenme tükenmişliğin temel unsuru olarak düşünülmektedir. Yoğun talepler neticesinde bireyin duygusal kaynaklarında tükenme durumunu ifade etmektedir. Demerouti, Bakker, Nachreiner ve Schaufeli (2000)'e göre duyarsızlaşma boyutu ise hizmet alanlara karşı olumsuz ve sinik tutumlar geliştirmeyi ifade etmektedir. Son olarak düşük başarı hissi, bireyin olumsuz öz değerlendirmesi ve performansına ilişkin negatif değerlendirmesini içermektedir. Marzano, Marzon ve Pickering (2003)'e göre duygusal ve psikolojik olarak tükenen öğretmenler meslektaşlarına, öğrenci ve velilere olumsuz tutumlar sergiler ve öğretim rollerini yerine getirmede daha az etkili olurlar. Bu öğretmenler işleriyle yeterince meşgul olmazlar ve daha düşük görev performansları sergilerler. Duyarsızlaşma yaşayan öğretmenler, öğrencilere karşı soğuk davranışlar sergileyebilmekte, onlara küçük düşürücü ifadeler kullanabilmektedir. Böyle olumsuz tutum ve davranışlar sergilenmesi sonucunda, öğretmenler öğrencilerden fiziksel olarak uzaklaşmakta ve psikolojik geri çekilme yaşayabilmektedir (Maslach, Jackson, & Leiter, 1996). Düşük kişisel başarı hissi yaşayan öğretmenler ise öğretimde etkili ve başarılı olamayacağı inancı içerisinde olurlar.

Tükenmişlik çalışanların işlerine daha az bağlı hale geldikleri ve işlerinden uzaklaştıkları bir süreçtir (Riggo, 2014). Tükenmişliğin sebeplerini ve karakteristiğini tam olarak tanımlamak kolay değildir. Tükenmişlik genel olarak işle ilgili kronik bir stres sendromu olarak görülmektedir. Bireyler duygusal ve fiziksel olarak tükendikleri durumda ortaya çıkmaktadır (Bianchi, Schonfeld, & Laurent, 2014). Tükenmişliğin belirtilerini fiziksel, davranışsal ve psikolojik olarak sınıflandırmak mümkündür. Fiziksel belirtilere örnek olarak; uykusuzluk, baş ağrısı, yorgunluk, kilo kaybı vb. davranışsal belirtilere çabuk öfkelenme işe gitmeme isteği, alınganlık, öz saygı ve öz

güvende azalma vb. psikolojik belirtileri ise aile sorunları uyku düzensizliği, depresyon ve psikolojik hastalıklar olarak sıralamak mümkündür (Izgar, 2001).

Tükenmişlik farklı bakış açılarıyla ele alınmaktadır. Psikologlar açısından tükenmişlik kurumsal bir zayıflıktan çok kişisel bir zayıflık olarak değerlendirilmektedir (Dworkin & Tobe, 2014). Pines (1993) başka bir psikolojik yaklaşımla tükenmişliği varoluşsal bir kriz olarak ele almaktadır. Burada bireyin iş değerleri ve öz değerleri sorgulanmaktadır. Bu anlayışla tükenmiş öğretmenler takdir edilmeyen ve yeterli ödeme yapılmayan bireyler olarak bu işi neden yaptıklarını, çabalarının nasıl bir fark oluşturduğunu sorgulamaya başlarlar. Bu sorular öğretmenlerin iş değerlerinde ve öz değerlerinde azalma duygusunu ve şüphelerini yansıtmaktadır. Tükenmişliğe diğer bir yaklaşım da sosyolojik bakış açısıdır. Bu kapsamda öğretmenler güçsüzlük, normsuzluk, anlamsızlık ve izole edilmişlik yaşayabilir. Yabancılaşma yaşayan öğretmenler okul kurallarını işlevsel görmeyebilir, öğrencilerde farklılık oluşturmada, kişisel amaçlarını gerçekleştirmede başarısız olabilir. İzole edilmişlik kapsamında ise diğer meslektaşları ve okul müdürlerince baskı altında olduğunu düşünen öğretmenler, öğrenciler ve ailelerle aynı kültürel ve eğitimsel değerleri paylaşmadığına inanabilir (Dworkin & Tobe, 2014).

Hangi bakış açısıyla değerlendirilirse değerlendirilsin eğitim alanında tükenmişliğin öğretmenler, okul ve öğrenciler için potansiyel olarak ciddi sonuçları olabilir. Tükenmişlik yaşayan öğretmenler, öğrencilere ve diğer çalışanlara karşı daha az ilgili ve rollerini yerine getirmede daha yetersiz olacak, devamsızlık yapma, işten ayrılma olasılıkları daha yüksek olacaktır (Rentzou, 2012). Tükenmiş öğretmenlerin varlığı insan kaynaklarının verimsiz kullanımını da ortaya çıkarmaktadır.

Yaşam Doyumu

Son yıllarda pozitif psikoloji kapsamında bireylerin yaşadıkları olumsuz duygulardan çok olumlu duygular üzerine odaklanılmıştır. Bu kapsamda öne çıkan kavramlardan birisi de yaşam doyumdur. Alan yazında yaşam doyumu kavramının tanımına ilişkin ortak bir görüş olmayıp, farklı tanımlar bulunmaktadır. Satılmış, Öznacar, Uzunboylu ve Yılmaz (2017)'a göre yaşam doyumu, yaşamdan arzu edilen beklentiler ve bu beklentilerin ne derece karşılandığına ilişkin sübjektif değerlendirmeye bağlı bir durumdur. Pavot ve Deiner (1993) yaşam doyumunu öznel iyi olmanın bilişsel bir bileşeni, Özdevecioğlu ve Aktaş (2007) ise yaşamın genelinden alınan doyum olarak tanımlamaktadır. Yetim (1991) tanımları üç grupta ele almaktadır. Birinci grupta yer alan tanımlarda dış ölçütler ve bunlar kapsamında yapılan değerlendirme sonucunda bireydeki mutluluk haline vurgu yapılırken, ikinci grupta yer alan tanımlarda günlük yaşamın akışı içerisinde yaşanan olumlu duyguların çokluğuna vurgu yapılmıştır. Son gruptaki tanımlarda ise yaşam doyumu, iyi yaşamın nasıl olduğuna ve standartların neler olduğuna yönelik bireylerin kendi yaşamlarına ilişkin yargısal değerlendirmeleri olarak ele alınmıştır.

Yaşam doyumu, öznel iyi oluş, mutluluk kavramlarıyla birlikte ele alınmaktadır. Ancak bu kavramlar birbirinden farklıdır. Öznel iyi oluş şemsiye bir kavram olup, mutluluk, yaşam doyumu gibi kavramları da içine alır (Diener, Kahneman, Tov, & Arora, 2010). Öznel iyi oluş ile yaşam doyumu arasında yakın bir ilişki vardır. Diener (1994)'a göre öznel iyi oluş insanların uzun vadede keyifli duygular içerisinde olması, hoş gitmeyen duygulardan uzak olması ve yaşam doyumunun birleşimidir. Mutluluk

ise daha çok zihinsel bir durumu ifade etmekte olup, bireyin anlık durumuna ilişkin algısını yansıtmaktadır. Genel olarak yaşam doyumunu belirli standartlar çerçevesinde bireylerin geçmiş, şimdi ve geleceğe ilişkin öznel yargıları olarak tanımlamak mümkündür.

Geçmişten günümüze bireylerin yaşam doyumlarını etkileyen faktörler üzerinde birçok çalışma yapılmıştır. Çalışmalarda farklı demografik özelliklere sahip bireyler üzerine odaklanılırken, kişisel ve çevresel faktörler de bireylerin yaşam doyumuna etki eden değişkenler olarak ele alınmıştır. Öğretmenler üzerinde yapılan araştırmalarda ise daha çok okul temelli çevresel koşullar ve iş özelliklerinin yaşam doyumları üzerindeki etkilerine odaklanılmıştır. Öğretmenler üzerinde yapılan araştırmalarda iş doyumunun, kişisel iş hedeflerindeki ilerleme ve pozitif duygulanımın (Lent vd., 2011), iş stresinin (Lee & Shin, 2017), tükenmişliğin (Avşaroğlu, Deniz & Kahraman, 2005; Telef, 2011), özyeterlik algısının (Camacho, 2017) öğretmenlerin yaşam doyumunu etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Bireylerin yaşam doyumlarının kaynağı çok farklı olabilmektedir. Günlük yaşamda mutlu olmak fiziksel iyilik, ekonomik durum ve sosyal ilişkiler yaşam doyumunu etkileyen önemli faktörlerdir. Ülke içerisindeki krizler ve ekonomik koşullar yaşam doyumunu ile yakından ilgili olmakla birlikte, yaşam doyumunun önemli belirleyicilerinden biri de iş ve iş koşullarıdır. Günümüz toplumlarında yaşamın niteliği dendiği zaman akla gelen önemli bir nokta işin çeşitli özellikleri hakkındaki öznel algı ve tutumlardır (Spector, 1997). Bireyler gün içerisinde zamanlarının yaklaşık %70'ini bir diğer ifadeyle 2/3'sini işlerinde harcarlar. Bireylerin işlerine karşı olumlu tutumlar beslemeleri daha çok doyum sağlamalarına yardım etmektedir (Erdoğan, 1997). Öğretmenlerin yaşam doyumları ve mesleğe yönelik tutumları eğitim sisteminin diğer parçalarını da etkileyecektir (Kıralp & Bolkan, 2017; Satılmış vd., 2017).

İnsanların yapmakta olduğu işler onların yaşam kalitesi üzerinde doğrudan ve dolaylı etkilere sahip olmakla birlikte, stres kaynağı olarak yaşam doyumunu üzerinde olumsuz etkileri de olabilmektedir. Tükenmiş, mesleğinden ve yaşamından yeterince doyum alamayan öğretmenlerin rollerini, sorumluluklarını gerektiği gibi yerine getirmede zorlanacağını söylemek mümkündür. Bu kapsamda araştırmada, öğretmenlerin mesleki tükenmişlikleri ile yaşam doyumları arasındaki ilişkiyi belirlemek amaçlanmıştır. Bu genel amaç kapsamında aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

1. Öğretmenlerin mesleki tükenmişlikleri ve yaşam doyumları düzeyi nedir?
2. Öğretmenlerin mesleki tükenmişlikleri ve yaşam doyumları cinsiyetlerine, hizmet sürelerine ve görev yaptıkları okul türüne göre anlamlı farklılıklar göstermekte midir?
3. Öğretmenlerin mesleki tükenmişlik düzeylerinin yaşam doyumlarını yordama düzeyi nedir?

Yöntem

Araştırma Modeli

Bu çalışma, öğretmenlerin mesleki tükenmişlik ve yaşam doyumunu düzeylerini cinsiyet, kıdem ve okul türü değişkenlerine göre incelemesi açısından nedensel karşılaştırmalı bir araştırmadır. Nedensel karşılaştırmalı araştırmalar, insan grupları

arasındaki farklılığın sebeplerini veya sonuçlarını belirlemeye yönelik araştırmalardır (Fraenkel, Walley & Hyun, 2012). Öğretmenlerin mesleki tükenmişlikleri ile yaşam doyumları arasındaki ilişkiyi belirlemesi açısından ise araştırma korelasyonel bir araştırmadır. Korelasyonel araştırmalar değişkenler arasındaki ilişkiyi bir veya daha fazla değişkenin bir başka değişken üzerindeki etkilerini ele alan araştırmalardır (Mertens, 2010).

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini Türkiye'nin Mersin İli merkez ilçelerinde (Toroslar, Akdeniz, Yenişehir, Mezitli) görev yapan (N=9.942) ilkökul, ortaokul ve lise öğretmeni, örneklemini ise bu evrenden seçkisiz örnekleme yöntemi ile belirlenen (n=296) öğretmen oluşturmaktadır. Örneklemi oluşturan öğretmenlerin %57.4'ü kadın (n=170), %42.6'sı erkek (n=126), %22'si 1-5 yıl (n=65), %27'si 6-10 yıl (n=80), %21.6'sı 11-15 yıl (n=64), %15.2'si 16-20 yıl (n=45), %14.2'si 21 yıl ve üzeri (n=42) hizmet süresine sahiptir. Yine öğretmenlerin %37,8'i ilkökulda (n=112), %32,1'i ortaokulda (n=95), %30,1'i lisede (n=89) görev yapmaktadır.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından geliştirilen Kişisel Bilgi Formu, Mesleki Tükenmişlik Ölçeği ve Yaşam Doyumu Ölçeği kullanılmıştır.

Tükenmişlik ölçeği. Öğretmenlerin mesleki tükenmişlik düzeylerini belirlemek amacıyla Pines ve Aronson'un (1988) tarafından geliştirilen, Pines (2005) tarafından kısa formu oluşturulan ve Çapri (2013) tarafından öğretmenler için Türkçe'ye uyarlanan tükenmişlik ölçeği kullanılmıştır. Yedi dereceli (1 Hiçbir zaman ve 7 Her zaman) likert tipi ölçek tek faktörlü bir yapıya sahip olup, bu tek faktörün varyans açıklama oranı ise %55.17 olarak bulunmuştur. Ölçekten maksimum 70 minimum 10 puan alınabilmektedir. Bir kişinin tükenmişlik puanını belirlemek için çıkan puanı 10 rakamına bölmek gerekmektedir. Çapri (2013) tarafından yapılan uyarlama çalışmasında ölçeğin Cronbach Alpha değeri .91 olarak hesaplanırken bu araştırmada .87 olarak hesaplanmıştır.

Yaşam doyumu ölçeği. Öğretmenlerin yaşam doyumlarını belirlemek amacıyla Diener, Emmons, Larsen ve Griffin (1985) tarafından geliştirilen Dağlı ve Baysal (2016) tarafından öğretmenler için Türkçe'ye uyarlanan Yaşam Doyumu Ölçeği kullanılmıştır. Beşli (1 Hiç katılmıyorum ve 5= Tamamen katılıyorum) likert tipi ölçek tek faktörlü bir yapıya sahip olup, bu tek faktörün varyans açıklama oranı ise %68.8 olarak bulunmuştur. Ölçekten maksimum 25 minimum 5 puan alınabilmektedir. Dağlı ve Baysal (2016) tarafından yapılan uyarlama çalışmasında ölçeğin Cronbach Alpha değeri .88 olarak hesaplanırken bu araştırmada .90 olarak hesaplanmıştır.

İşlem

Araştırmada kullanılan veri toplama araçları 2017-2018 eğitim-öğretim yılında örnekleme yer alan öğretmenlere araştırmacı tarafından uygulanmıştır. Veri toplama araçları uygulanmadan önce gerekli izinler alınmış, uygulama sırasında katılımcılara araştırmayla ilgili bilgi verilmiştir. Elde edilen veriler bilgisayar destekli istatistik paket programına girilerek gerekli analizler yapılmıştır.

Verilerin Analizi

Veriler bilgisayar destekli istatistik programına girilerek öncelikle hatalı ve kayıp veriler kontrol edilmiş, uç değerler incelenmiştir. Uç değerleri belirlemek amacıyla kutu grafiğine (box plots) bakılmış ve Z puanları hesaplanmıştır. Z puanı +3'den büyük ve -3'den küçük denekler uçdeğer olarak görülmüş (Çokluk, Şekercioğlu & Büyüköztürk, 2012), bu kapsamda dört katılımcıya ait veri analize dahil edilmemiştir. Normallik kapsamında değişkenlere ilişkin çarpıklık ve basıklık katsayıları incelenmiştir. Çarpıklık ve basıklık katsayılarının +1 ile -1 arasında değer alması normalliğin bir göstergesi olarak değerlendirilmektedir (Şencan, 2006). Değişkenlere ilişkin genel puanların, cinsiyete, kıdeme ve okul türüne göre oluşturulan grup puanlarının çarpıklık katsayılarının (-.642 ile .723) arasında basıklık katsayılarının ise (-.528 ile .843) arasında değiştiği belirlenmiştir. Normallik incelenmesinden sonra araştırma sorularına bağlı olarak verilerin analizinde betimsel istatistikler, Pearson momentler çarpım korelasyon katsayısı, t-testi, varyans analizi ve basit doğrusal regresyon analizi kullanılmıştır.

Bulgular

Bu bölümde yapılan analizler sonucunda elde edilen bulgulara ve yorumlara yer verilmiştir. Araştırma alt problemlerine ilişkin bulgular alt başlıklar halinde aşağıda sunulmuştur.

Öğretmenlerin Mesleki Tükenmişlikleri ve Yaşam Doyumu Düzeylerine İlişkin Bulgular

Öğretmenlerin mesleki tükenmişlikleri ve yaşam doyumu düzeylerine ilişkin betimsel istatistikler Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1

Öğretmenlerin Mesleki Tükenmişlik ve Yaşam Doyumu Düzeylerine İlişkin Betimsel İstatistikler

Değişken	<i>n</i>	\bar{x}	<i>ss</i>	<i>r</i>
Mesleki Tükenmişlik	296	3.36	1.23	-
Yaşam Doyumu	296	2.92	1.79	-.57**

** $p < .01$

Tablo 1 incelendiğinde öğretmenlerin mesleki tükenmişlikleri ($\bar{x}=3.36$) ve yaşam doyumlarının ($\bar{x}=2.92$) orta düzeyde olduğu görülmektedir. Değişkenler arasındaki ilişki incelendiğinde öğretmenlerin mesleki tükenmişlikleri ile yaşam doyumları arasında negatif yönlü orta düzeyde anlamlı bir ilişkinin ($r=-.57$, $p < .05$) olduğu söylenebilir.

Öğretmenlerin Mesleki Tükenmişlikleri ve Yaşam Doyumu Düzeylerinin Cinsiyet, Hizmet Süresi ve Okul Türü Değişkenlerine Göre Analizine İlişkin Bulgular

Öğretmenlerin mesleki tükenmişlik düzeylerinde ve yaşam doyumu düzeylerinde cinsiyetlerine göre anlamlı fark olup olmadığını belirlemek amacıyla t-testi yapılmıştır. Sonuçlar Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2

Öğretmenlerin Mesleki Tükenmişlikleri ve Yaşam Doyumlarının Cinsiyete Göre Analizi

	Cinsiyet	<i>n</i>	\bar{x}	<i>ss</i>	<i>sd</i>	<i>t</i>	<i>p</i>	η^2
Mesleki Tükenmişlik	Kadın	170	3.37	1.3	294	0.202	0.08	
	Erkek	126	3.34	1.14				
Yaşam Doyumu	Kadın	170	2.81	0.83	294	-2.58	0.01	0.01
	Erkek	126	3.06	0.77				

Tablo 2’deki veriler incelendiğinde öğretmenlerin mesleki tükenmişlik düzeylerinin cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermediği [$t(294)=.202, p<.05$], kadın öğretmenlerin mesleki tükenmişliğe ilişkin ortalamalarının ($\bar{x}=3.37$), erkek öğretmenlerin ortalamalarının ise ($\bar{X}=3.34$) olduğu tespit edilmiştir. Öğretmenlerin yaşam doyumu düzeylerinin ise cinsiyete göre anlamlı farklılık gösterdiği görülmektedir [$t(294)= -2.580, p<.05$]. Erkek öğretmenlerin yaşam doyumu ortalamalarının ($\bar{x}=3.06$), kadın öğretmenlerin yaşam doyumu ortalamalarından ($\bar{x}=2.81$) anlamlı bir şekilde daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Hesaplanan eta-kare değerinden hareketle ($\eta^2= .01$) öğretmenlerin yaşam doyumu düzeylerindeki farklılaşmada cinsiyetin küçük etki büyüklüğüne sahip olduğu söylenebilir.

Öğretmenlerin mesleki tükenmişlik düzeylerinde ve yaşam doyumlarında hizmet sürelerine (kıdem) göre anlamlı fark olup olmadığını belirlemek amacıyla varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır. Sonuçlar Tablo 3’de sunulmuştur.

Tablo 3 incelendiğinde öğretmenlerin mesleki tükenmişlik düzeylerinin hizmet sürelerine göre anlamlı farklılık gösterdiği görülmektedir ($F(4-291)= 3.64, p<.05$). Scheffe testi sonucunda anlamlı farkın 1-5 yıl ve 6-10 yıl hizmet süresine sahip öğretmenlerle 21 yıl ve üzeri hizmet süresine sahip öğretmenler arasında olduğu tespit edilmiştir. Aritmetik ortalamalar incelendiğinde 21 yıl ve üzeri hizmet süresine sahip öğretmenlerin tükenmişlik düzeylerinin ($\bar{x}=3.81$) 1-5 yıl arası ($\bar{x}=3.10$) ve 6-10 yıl arası ($\bar{x}=3.11$) hizmet süresine sahip öğretmenlerden anlamlı bir şekilde daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Hesaplanan eta-kare değerinden hareketle ($\eta^2= .04$) öğretmenlerin mesleki tükenmişliklerindeki farklılaşmada öğretmenlerin hizmet sürelerinin küçük etki büyüklüğüne sahip olduğu söylenebilir.

Öğretmenlerin hizmet sürelerine göre yaşam doyumu düzeyleri incelendiğinde ise öğretmenlerin yaşam doyumu düzeylerinde hizmet sürelerine göre anlamlı farklılığın olmadığı görülmektedir ($F(4-291)= 3.345, p>.05$). 1-5 yıl arası hizmet süresine sahip öğretmenlerin yaşam doyumu ortalamalarının ($\bar{x}=2.97$), 6-10 yıl arası hizmet süresine

sahip öğretmenlerin ($\bar{x}=2.82$), 11-15 yıl arası hizmet süresine sahip öğretmenlerin ($\bar{x}=2.80$), 16-20 yıl arası hizmet süresine sahip öğretmenlerin ($\bar{x}=2.75$), 21 yıl ve üzeri hizmet süresine sahip öğretmenlerin ($\bar{x}=2.85$) olduğu belirlenmiştir.

Tablo 3

Öğretmenlerin Mesleki Tükenmişliklerinin ve Yaşam Doyumlarının Kıdemlerine Göre Analizi

	Hizmet Süresi	<i>n</i>	\bar{x}	Varyansın Kaynağı	Kareler Top.	<i>sd</i>	Kareler Ort.	F	<i>p</i>	Fark Scheffe	η^2
Mesleki Tükenmişlik	a)1-5 yıl	65	3.15	Gruplar Arası	21.05	4	5.26	3.64	.00	a-e	0.04
	b)6-10 yıl	80	3.11								
	c)11- 15 yıl	64	3.55	Gruplariçi	420.16	291				b-e	
	d)16-20 yıl	45	3.48								
	e)21 yıl ve üzeri	42	3.81	Toplam	441.22	295					
Yaşam Doyumu	a)1-5 yıl	65	2.97	Gruplar Arası	8.687	4	2.172	3.35	.06		
	b)6-10 yıl	80	2.82								
	c)11- 15 yıl	64	2.81	Gruplariçi	188.926	291					
	d)16-20 yıl	45	2.75								
	e)21 yıl ve üzeri	42	2.85	Toplam	197.613	295					

Tablo 4

Öğretmenlerin Mesleki Tükenmişlik ve Yaşam Doyumu Düzeylerinin Görev Yaptıkları Okul Türüne Göre Analizi

	Okul Türü	<i>n</i>	\bar{x}	Varyansın Kaynağı	Kareler Top.	<i>sd</i>	Kareler Ort.	F	<i>p</i>	Fark Scheffe	η^2
Mesleki Tükenmişlik	a)İlkokul	112	3.63	Gruplar Arası	13.092	2	6.546	4.48	0.01	a-b	0.02
	b)Ortaokul	95	3.23		Gruplariçi	428.134	293				a-c
	c)Lise	89	3.16	Toplam	441.226	295					
Yaşam Doyumu	a)İlkokul	112	2.77	Gruplar Arası	3.934	2	1.967	2.976	0.06	-	
	b)Ortaokul	95	3.02		Gruplariçi	193.679	293				
	c)Lise	89	3	Toplam	197.613	295					

Öğretmenlerin mesleki tükenmişlik ve yaşam doyumu düzeylerinde görev yaptıkları okul türüne göre anlamlı fark olup olmadığını belirlemek amacıyla varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır. Sonuçlar Tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4 incelendiğinde öğretmenlerin mesleki tükenmişlik düzeylerinin okul türüne göre anlamlı farklılık gösterdiği görülmektedir ($F(2-293)= 4.48, p<.05$). Scheffe testi sonucunda anlamlı farkın ilkökulda görev yapan öğretmenlerle ortaokul ve lisede görev yapan öğretmenler arasında olduğu belirlenmiştir. Aritmetik ortalamalar incelendiğinde ilkökulda görev yapan öğretmenlerin tükenmişlik düzeylerinin ($\bar{x}=3.63$), ortaokulda görev yapan ($\bar{x}=3.23$) ve lisede görev yapan ($\bar{x}=3.16$) öğretmenlerden anlamlı bir şekilde daha yüksek olduğu görülmektedir. Hesaplanan eta-kare değerinden hareketle ($\eta^2= .02$) öğretmenlerin tükenmişlik düzeylerindeki farklılaşmada görev yaptıkları okul türünün küçük etki büyüklüğüne sahip olduğu söylenebilir.

Öğretmenlerin okul türüne göre yaşam doyumu düzeyleri incelendiğinde ise, öğretmenlerin yaşam doyumu düzeylerinin görev yaptıkları okul türüne göre anlamlı düzeyde farklılaşmadığı görülmektedir ($F(2-293)= 2.976, p<.05$). İlkokulda görev yapan öğretmenlerin yaşam doyumuna ilişkin ortalamaların ($\bar{x}=2.77$), ortaokulda görev yapan öğretmenlerin ($\bar{x}=3.02$) ve lisede görev yapan öğretmenlerin ise ($\bar{x}=3.00$) olduğu tespit edilmiştir.

Öğretmenlerin Mesleki Tükenmişliklerinin Yaşam Doyumlarını Yordamasına İlişkin Bulgular

Öğretmenlerin mesleki tükenmişliklerinin yaşam doyumlarını ne düzeyde yordadığını belirlemek amacıyla basit doğrusal regresyon analizi yapılmıştır. Sonuçlar Tablo 5'te sunulmuştur.

Tablo 5

Öğretmenlerin Mesleki Tükenmişliklerinin Yaşam Doyumlarını Yordamasına İlişkin Regresyon Analizi Sonuçları

Değişken	B	S.Hata	β	t	p
Sabit	4.212	.114		36.793	.000
Mesleki Tükenmişlik	-.383	.032	-.573	-11.984	.000

$R^2= ,328$
 $F(1, 294)= 143,619$ $p=,000$

$p<.05$

Tablo 5 incelendiğinde öğretmenlerin mesleki tükenmişliklerinin yaşam doyumlarını negatif yönde anlamlı bir şekilde yordadığı görülmektedir ($\beta=-.573, p<.05$). Tespit edilen $R^2 =.32$ değerine göre öğretmenlerin yaşam doyumlarındaki varyansın yaklaşık %32'sinin mesleki tükenmişliklerinde meydana gelen değişimle açıklandığı söylenebilir.

Sonuç ve Tartışma

Olumsuz bir duygulanım olarak değerlendirilebilecek tükenmişliğin öğretmenlerin yaşam doyumları üzerinde de etkili olabileceği düşünülmektedir. Yaşam doyumu yüksek olan insanlar anlamlı bir yaşam sürerler ve kendileri için önemli değerleri ve amaçları paylaşırlar. İyi bir yaşam doyumu diğerleri üzerinde iyi etkileri ve iyi bir iş performansını da beraberinde getirir. Yüksek yaşam doyumuna sahip öğretmenlerin çalışmaları çocukların gelişimlerine daha fazla katkı sağlayabilir (Ignat &

Clipa, 2012). Bu kapsamda araştırmada öğretmenlerin mesleki tükenmişlikleriyle yaşam doyumları arasındaki ilişkiyi belirlemek, ayrıca öğretmenlerin mesleki tükenmişlik ve yaşam doyumunu düzeylerini cinsiyet, hizmet süresi ve görev yapılan okul türüne göre incelemek amaçlanmıştır.

Araştırmada öğretmenlerin mesleki tükenmişlikleri ve yaşam doyumlarının orta düzeyde olduğu, öğretmenlerin mesleki tükenmişlikleri ile yaşam doyumları arasında orta düzeyde bir ilişkinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Öğretmen tükenmişliğini ele alan çalışmalarda da benzer şekilde (İkiz, 2010; Sezer, 2012; Sezgin & Kılınç, 2010) öğretmen tükenmişliğinin orta düzeye yakın olduğu tespit edilmiştir. Öğretmenlerin yaşam doyumunu ele alan çalışmalarda da (Fırat & Cula, 2016; Özyürek, Gümü, & Doğan, 2012; Yılmaz & Aslan, 2013) bu araştırma sonucunu destekler nitelikte öğretmenlerin orta düzeyde yaşam doyumuna sahip olduğu belirlenmiştir. Tükenmişlik çalışanlar ve örgüt üzerinde olumsuz etkilere sahip önemli bir değişkendir. Tükenmişlik çalışanların performanslarını olumsuz yönde etkileyerek verimlerini düşürmekte, böylece örgütsel amaçları gerçekleştirmek zorlaşmaktadır. Nitekim Sezgin ve Kılınç (2010) tarafından yapılan araştırmada öğretmenlerin mesleki tükenmişlikleri ile örgütsel vatandaşlık davranışları arasında negatif yönde anlamlı ilişkilerin olduğu belirlenmiştir. Tükenmişlik yaşayan öğretmenlerin, öğrencilere karşı da negatif tutum ve davranışlar sergileyeceği, sınıf atmosferini ve öğrenme çıktılarını olumsuz yönde etkileyeceği ifade edilmiştir (Marzano vd., 2003; Rentzou, 2012). Bu kapsamda tükenmişliğin olumlu örgütsel davranış değişkenleriyle negatif yönlü, olumsuz örgütsel davranış değişkenleriyle pozitif yönlü bir ilişkiye sahip olacağı söylenebilir. Örgüt üzerinde olduğu gibi birey üzerinde de tükenmişliğin olumsuz etkileri olmaktadır. Bu yargıyı destekler nitelikte araştırmada öğretmenlerin mesleki tükenmişlikleri ile yaşam doyumları arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişkinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Birçok araştırmada da (Chan, 2011; Telef, 2011) bu sonucu destekleyen bulgulara ulaşılmıştır. Stres, tükenmişlik gibi psikolojik durumlar bireylerin yaşam kaliteleri üzerinde önemli etkiye sahiptir. Bu bağlamda yaşam kalitesini etkileyen tükenmişlik gibi durumların öğretmenlerin yaşam doyumunu ile ilişkili olacağı söylenebilir.

Mesleki tükenmişliğin daha çok kadınlarda yaşanan bir olgu olduğu ifade edilmektedir (Maslach vd., 2001). Ancak bu araştırma sonucunda öğretmenlerin mesleki tükenmişlik düzeylerinde cinsiyete göre anlamlı bir farklılığın olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Öğretmenlerin mesleki tükenmişlik düzeylerini cinsiyet değişkeni açısından ele alan araştırmalarda farklı sonuçlara ulaşılmıştır. Bazı araştırmalarda cinsiyete göre öğretmen tükenmişliğinde anlamlı farklılığın olduğu sonucuna ulaşılırken (Filiz, 2014; Seferoğlu, Yıldız, & Yücel, 2014; Sezer, 2012) bazı araştırmalarda ise (Girgin, 2010; Hu, 2017; İkiz, 2010; Sezgin & Kılınç, 2010) cinsiyete göre öğretmen tükenmişliğinde anlamlı farklılığın olmadığı rapor edilmiştir. Kış (2015)'in cinsiyet değişkeni açısından öğretmen tükenmişliğini ele alan meta analiz çalışmasında da cinsiyetin önemsiz düzeyde etkiye sahip olduğu tespit edilmiştir. Cemaloğlu & Kayabaşı (2007) cinsiyete göre öğretmen tükenmişliğinde anlamlı farklılaşmanın olmamasını öğretmen rollerinin cinsiyete göre değişmemesi çerçevesinde yorumlamaktadır. Kadın tükenmişliği konusunda kadınların ailedeki sorumluluklarının çokluğuna vurgu yapılırsa da (Çağlar, 2011) bugün için birçok sorumluluğun da erkekler tarafından paylaşılıyor olması anlamlı farkın çıkmamasında etkiye sahip olabilir.

Araştırma sonucunda öğretmenlerin mesleki tükenmişliklerinde hizmet sürelerine göre anlamlı farklılığın olduğu, hizmet süresi fazla olan öğretmenlerin mesleki tükenmişlik düzeylerinin daha yüksek olduğu, ancak tükenmişlikteki farklılaşmada hizmet süresinin küçük etki büyüklüğüne sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Öğretmen tükenmişliğini hizmet süresi değişkeni açısından ele alan araştırmalarda tutarsız sonuçlar vardır. Bazı araştırmalarda hizmet süresi değişkeni açısından anlamlı farklılığın bulunduğu ve göreve yeni başlayan öğretmenlerin daha çok tükenmişlik yaşadığı tespit edilirken (Çağlar, 2011; Çelik & Yılmaz, 2015), bazı araştırmalarda anlamlı farklılığın olmadığı (Başol & Altay, 2009; Sezgin & Kılınç, 2010), bazı araştırmalarda ise hizmet süresi fazla olan öğretmenlerin daha fazla tükenmişlik yaşadığı (Kayabaşı, 2008; Sezer, 2012) tespit edilmiştir. Hizmet süresi fazla olan öğretmenlerde mesleki tükenmişliğin daha yüksek olmasında, kıdemleri dolayısıyla, örgütsel, mesleki ve bireysel sorunları daha fazla deneyimlemeleri etkili olabilir.

Araştırmada görev yapılan okul türüne göre öğretmen tükenmişliğinde anlamlı farklılığın olduğu, ancak öğretmen tükenmişliğinde okul türünün küçük etki büyüklüğüne sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. İlkokulda görev yapan öğretmenlerin daha yüksek tükenmişlik yaşadığı belirlenmiştir. Farklı araştırmalardan elde edilen bulgular (Cemaloğlu & Kayabaşı, 2007; Seferoğlu vd., 2014) bu araştırmadan elde edilen sonuçları destekler niteliktedir. İlkokul öğretmenlerinin daha fazla tükenmişlik yaşaması, bu kademedeki öğretmenliğin öğrencilerle daha yoğun iletişimi, doğrudan öğrenci sorumluluğunu üstlenmeyi ve öğrencilere daha çok ilgiliyi gerektirmesine bağlanabilir.

Yapılan analizler sonucunda öğretmenlerin yaşam doyumu düzeylerinde cinsiyete göre anlamlı farklılığın olduğu, erkek öğretmenlerin yaşam doyumlarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Ancak öğretmenlerin yaşam doyumlarındaki farklılaşmada cinsiyetin küçük etki büyüklüğüne sahip olduğu tespit edilmiştir. Bu araştırmanın aksine araştırmalarda genel olarak kadın öğretmenlerin yaşam doyumu düzeylerinin erkek öğretmenlerden daha yüksek olduğu bulgusuna ulaşılmıştır (Öztürk, 2015; Özyürek, Gümüş, & Doğan, 2012; Yılmaz & Aslan, 2013). Bazı araştırmalarda ise anlamlı farklılığın olmadığı (Avşaroğlu vd., Telef, 2011) sonucuna ulaşılmıştır. Dikmen (2014), kadınların yaşam doyumunun daha yüksek olmasını işin kadınlara ayrı bir kimlik kazandırması ve ayrı bir yaşam sağlamasına bağlamaktadır. Ancak bugün için kadınların iş sahibi olmaları olağan bir durum olarak değerlendirilmekte olup, çalışmanın kadınlar için ayrıcalık olmadığı söylenebilir. Yaşam doyumunu etkileyen önemli bir faktör de bireylerin yaşamdan beklentileridir. Bu bağlamda yüksek beklenti karşılığında düşük çıktılar elde etmenin doyumu azaltacağı söylenebilir. Benzer şekilde erkek öğretmenlerin yaşam doyumu düzeylerinin kadın öğretmenlerden daha yüksek çıkması kadın ve erkek öğretmenlerin yaşamdan beklentilerine de bağlanabilir.

Araştırma sonucunda öğretmenlerin hizmet sürelerine göre yaşam doyumu düzeylerinde anlamlı farklılığın olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. İlgili araştırma bulguları da bu sonucu desteklemektedir (Fırat & Cula, 2016; Telef, 2011). Yaşam doyumu daha çok çevresel koşullar ve bireyin yaşamı değerlendirme standartları ile ilgilidir. Bu kapsamda yaşanan veya bir işte geçirilen süreden çok yaşam ve çalışma koşulları yaşam doyumu üzerinde daha etkili olabilmektedir. Okul türüne göre de öğretmenlerin yaşam doyumu düzeylerinde anlamlı farklılığın olmadığı sonucuna

ulaşmıştır. İlgili araştırmalarda da benzer sonuçlara ulaşılmıştır (Çivilidağ, 2012; Telef, 2011). Öğretmenlerin yaşam doyumlarını okul türünden çok, çalışma koşullarının niteliğinin etkileyeceği söylenebilir.

Diğer bir araştırma sonucu da öğretmenlerin mesleki tükenmişliklerinin yaşam doyumlarını yordayıp yordamadığına ilişkindir. Araştırma sonucunda öğretmenlerin mesleki tükenmişliklerinin yaşam doyumlarını negatif yönde anlamlı bir şekilde yordadığı, öğretmenlerin yaşam doyumlarındaki varyansın yaklaşık %32'sinin mesleki tükenmişliklerindeki değişimle açıklanabildiği sonucuna ulaşılmıştır. Benzer araştırmalarda da (Avşaroğlu vd., 2005; Chan, 2011; Demerouti vd., 2000; Telef, 2011) öğretmenlerin mesleki tükenmişlikleri ile yaşam doyumları arasında negatif yönlü anlamlı ilişkilerin olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Bireylerin yapmış olduğu iş yaşam standartlarının, sosyal statülerinin, ekonomik koşullarının diğer bir ifadeyle yaşam kalitelerinin önemli bir belirleyicisidir. Bunların yanında iş, bireyin hayatında zaman ve faaliyet olarak önemli bir yeri doldurmaktadır. Çalışanların gün içerisindeki zamanlarının büyük çoğunluğu işte geçmektedir. Bu bağlamda iş temelli çevresel koşullar da bireyin pozitif/negatif duygulanımında, yaşam doyumunda etkili olabilmektedir. Yapılan işi sevmenin yaşam doyumunu üzerinde olumlu etkisi olduğu, iş hayatında yaşanan doyum ve mutluluğun iş dışındaki hayatı ve özel hayatı da etkilediği belirtilmektedir (Sarıdemir, 2015). Boylu (2012)'ya göre yaşam doyumunu, bireylerin yaşam koşulları ve belirledikleri standartlar ile ilişkilidir. Öğretmenlerin beklenti düzeyleri, mesleki statüleri, ekonomik durumları, okul temelli çevresel koşulları, çalışanlar arası ilişkiler öğretmenlerin yaşam doyumunu etkileyen unsurlardır. Bu bağlamda öğretmenlerin mesleki tükenmişliklerinin yaşam doyumları üzerinde etkili olacağı söylenebilir.

Sonuç olarak öğretmenlerin mesleki tükenmişliklerinde görev yaptıkları okul türüne ve hizmet sürelerine göre; yaşam doyumlarında ise sadece cinsiyete göre anlamlı farklılığın olduğu, fakat öğretmenlerin mesleki tükenmişlik ve yaşam doyumlarında anlamlı farklılığa sebep olan değişkenlerin küçük etki büyüklüğüne sahip olduğu görülmüştür. Bu bağlamda diğer araştırma sonuçlarıyla birlikte değerlendirildiğinde, öğretmenlerin mesleki tükenmişlikleri ve yaşam doyumlarındaki farklılaşmada cinsiyet, hizmet süresi ve görev yapılan okul türü değişkenlerinin etkisinden söz edebilmek için daha fazla araştırma sonucuna diğer bir ifadeyle kanıtı ihtiyaç duyulduğu söylenebilir. Öğretmenlerin yaşam doyumları üzerinde mesleki tükenmişliklerinin önemli bir etkiye sahip olduğu ifade edilebilir. Bu kapsamda öğretmen tükenmişliğini azaltıcı yönde alınan önlemlerin aynı zamanda öğretmenlerin yaşam doyumları üzerinde de etkili olacağı söylenebilir. Iancu vd. (2017) tarafından yapılan araştırmada öğretmen tükenmişliğini önlemeye yönelik müdahale programlarının öğretmenlerde farkındalık oluşturduğu, tükenmişlik düzeylerini düşürdüğü sonucuna ulaşılmıştır. Türkiye'de öğretmenlerin farkındalıklarını arttıracak, tükenmişliklerini azaltacak müdahale programları yapılabilir. Bu tür çalışmalar öğretmenlerin yaşam doyumlarına da dolaylı olarak katkı sağlayacaktır. Farklı araştırmalarda öğretmenlerin kişilik özellikleri, okulun çevresel koşulları ile mesleki tükenmişlikleri ve yaşam doyumları birlikte ele alınabilir. Böylece değişkenler arasındaki ilişkiler daha açık bir şekilde ortaya konabilecektir.

Summary

Purpose and Significance: The term change is one of the most stressed terms in researches, daily life, conversations etc. Thus, 21st century, in which almost in every field we have faced with change, has also become an era of ambiguities and unforeseeable situations. Thus, change has brought simple solutions to human life on the one hand, however it has also brought new responsibilities, roles and competency areas to the members of various organizations. These hard conditions of today have put pressure on organizations and members thus due to their losing resistance the so-called burnout syndrome is appeared. It is reported that especially within the professions dealing with humanity this syndrome has been observed much more than others. So, it can be said that teachers are most likely to suffer from burnout. The work load, students' misbehaviors, parents' desires etc. are putting pressure on teachers which lead them to burnout. Moreover, it has been stated that there is a growing problem on social status of teaching profession (Ulutaş, 2017; Yurdakul, Çelik, & Kurt, 2016). Considering all these variables, it can be stated that teaching profession is under the high risk of burnout (Lim & Seo, 2014). The sources for life satisfaction of individuals can be rather different. Being well in Daily life, happy, physically healthy, economic situation and social relations are important factors effecting life satisfaction. While crisis and economic conditions are closely related factors to life satisfaction, one of the most important determining factors is job related conditions. Under current societies, life quality refers to subjective perceptions and attitudes (Spector, 1997). People spend almost % 70 2/3 of their time in their jobs. Therefore, having positive attitudes for their jobs help people to gain much satisfaction (Erdoğan, 1997). Teachers' life satisfactions and Professional attitudes will certainly affect other components of education system (Kıralp & Bolkan, 2017; Satılmış et al., 2017). Job or profession has direct and indirect effects on people's life quality however it also has negative impact on life satisfaction as a source of stress. So that it can be said that teachers who have burnout and little satisfaction their lives will have difficulty in fulfilling their duties. Thus, it is aimed to reveal the possible relationship between teachers' level of burnout and life satisfaction; then these questions are tried to be answered:

- 1- What are the levels of burnout and life satisfaction for teachers?
- 2- Is there any significant difference for teachers' burnout and life satisfaction by means of gender, service year and school type?
- 3- Does teachers' burnout predict their life satisfaction?

Methods: One of the key elements driving a scientific research is the objective of the study. Within this mean, the study has been designed with different methods prior to its sub-questions. Because our study is trying to reveal burnout and life satisfaction in accordance with gender, service year and school type, it is a casual comparative research study. Casual comparative researches are studies designed to reveal causes or effects for the differences among people groups (Fraenkel, Walley, & Hyun, 2012). On the other hand, the study is also a correlational one as it examines the relationship between teachers' burnout and life satisfaction. Correlational studies examine relations among variables or the effects of group variables on another (Mertens, 2010). The population for this study consists of 9.942 teachers in Toroslars, Akdeniz, Yenişehir and

Mezitli towns of Mersin province of Turkey. The sample, on the other hand, is 296 teachers selected via random sampling method. In order to examine the burnout levels of teachers, a survey developed by Pines & Aronson (1988), shortened by Pines (2005) and adapted to Turkish by Çapri (2013) has been used. In order to examine teachers' life satisfaction a survey developed by Griffin (1985) and adapted by Dağlı and Baysal (2016) has been used. In accordance with the sub-questions, in data analysis descriptive analysis, Pearson correlation, t-Test, and variance analysis and simple linear regression have been used.

Results: As a result, it is found that teachers' burnout levels differ significantly prior to their teaching year and school type, while this is not valid for gender variable; however, only the gender variable has significant difference on teachers' life satisfaction. Moreover, teachers' burnout significantly predicts their life satisfaction, the %32 of total variance related to teachers' life satisfaction can be explained via burnout level.

Discussion and Conclusions: It has been found that there are significant changes in teachers' burnout prior to their school type and service year while in their life satisfaction only gender is determining, however; these variables have small effect size in burnout and life satisfaction. Therefore, it can be stated that in order to prove that gender, school type and service year has remarkable effect on teachers' burnout and life satisfaction, we need more research results. It can be said that burnout level has important impact on teachers' life satisfaction. Thu, it can be inferred that the precautions to decrease burnout will automatically increase life satisfaction. The study of Iancu et al. (2017) has proven that the programs dealing with teachers' burnout has created a type of awareness and decreased the level of burnout. Such programs to decrease teachers' burnout and increase life satisfactions can also be run in Turkey. Teacher burnout and life satisfaction can be reexamined together with school environmental conditions. Then, any possible relations between variables can be revealed.

Kaynakça

- Aloe, A. M., Shisler, S. M., Norris, B. D., Nickerson, A. B., & Rinker, T. W. (2014). A multivariate meta-analysis of student misbehavior and teacher burnout. *Educational Research Review, 12*, 30-44.
- Avşaroğlu, S., Deniz, M. E., & Kahraman, A. (2005). Teknik öğretmenlerde yaşam doyumu iş doyumu ve mesleki tükenmişlik düzeylerinin incelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 14*, 115-129.
- Başol, G., & Altay, M. (2009). Eğitim yöneticisi ve öğretmenlerin mesleki tükenmişlik düzeylerinin incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi, 58(58)*, 191-216.
- Bianchi, R., Schonfeld, I. S., & Laurent, E. (2014). Is burnout a depressive disorder? Areexamination with special focus on atypical depression. *International Journal of Stress Management, 21(4)*, 307-324.
- Boylu, A. Y. (2012). Adalet bakanlığı'na bağlı kurumlarda çalışan personelin yaşam doyumu, iş doyumu ve mesleki tükenmişlik düzeylerinin cinsiyet ve hizmet süresi değişkenlerine göre incelenmesi. *Adalet Dergisi, 44*, 123-141.
- Camacho, D.A. (2017). *Applying a cognitive-behavioral model to conceptualize burnout and coping for teachers in urban schools* (Unpublished doctoral dissertation) Loyola University, Chicago.
- Cemaloğlu, N., & Kayabaşı, Y. (2007). Öğretmenlerin tükenmişlik düzeyi ile sınıf yönetiminde kullandıkları disiplin modelleri arasındaki ilişki. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 27(2)*, 123-155.
- Chan, D. W. (2011). Burnout and life satisfaction: Does gratitude intervention make a difference among Chinese school teachers in Hong Kong? *Educational Psychology, 31(7)*, 809-823.
- Chang, M. L. (2013). Toward a theoretical model to understand teacher emotions and teacher burnout in the context of student misbehavior: *Appraisal, Regulation and Coping. Motivation and Emotion, 37(4)*, 799-817.
- Collie, R. J., Shapka, J. D., & Perry, N. E. (2012). School climate and social-emotional learning: Predicting teacher stress, job satisfaction, and teaching efficacy. *Journal of Educational Psychology, 104(4)*, 1189-1204.
- Çağlar, Ç. (2011). Okullardaki örgütsel güven düzeyi ile öğretmenlerin mesleki tükenmişlik düzeyinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, 11(4)*, 1827-1847.
- Çapri, B. (2013). Tükenmişlik ölçeği-kısa formu ile eş tükenmişlik ölçeği-kısa formu'nun türkçe uyarlaması ve psikoanalitik-varoluşçu bakış açısından mesleki ve eş tükenmişlik ilişkisi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri [Educational Sciences: Theory & Practice], 13(3)*, 1393-1418.
- Çelik, M., & Yılmaz, K. (2015). Öğretmenlerin mesleki profesyonelliği ile tükenmişlikleri arasındaki ilişki. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 30*, 93-122.
- Çivilidağ, A. (2012). Okul psikolojik danışmanlarının psikolojik taciz ve yaşam doyumu düzeylerinin incelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 12(1)*, 129-144.

- Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G., & Büyüköztürk, Ş. (2012). *Sosyal bilimler için çok değişkenli istatistik: SPSS ve LISREL uygulamaları*. Ankara: Pegem Akademi.
- Dağlı, A., & Baysal, N. (2016). Yaşam doyumu ölçeğinin Türkçe'ye uyarlanması: geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(59), 1250-1262.
- Demerouti, E., Bakker, A. B., Nachreiner, F., & Schaufeli, W. B. (2000). A model of burnout and life satisfaction amongst nurses. *Journal of Advanced Nursing*, 32(2), 454-464.
- Diener, E. D., Emmons, R. A., Larsen, R. J., & Griffin, S. (1985). The satisfaction with life scale. *Journal of Personality Assessment*, 49(1), 71-75.
- Diener, E. (1994). Assessing subjective well-being: Progress and opportunities. *Social Indicators Research*, 31(2), 103-157.
- Diener, E., Kahneman, D., Arora, R., Harter, J., & Tov, W. (2009). Income's differential influence on judgments of life versus affective well-being. In E. Diener (Ed.), *Assessing well-being* (pp. 233-246). Dordrecht: Springer.
- Dikmen, A. A. (1995). İş doyumu ve yaşam doyumu ilişkisi. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 50(3), 115-140.
- Dimsdale, J. E. (2008). Psychological stress and cardiovascular disease. *Journal of the American College of Cardiology*, 51(13), 1237-1246.
- Erdoğan, İ. (1997). *İşletmelerde davranış*. İstanbul: İstanbul İÜ İşletme Fakültesi Yayınları.
- Filiz, Z. (2014). Öğretmenlerin iş doyumu ve tükenmişlik düzeylerinin incelenmesi. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 10(23), 157-172.
- Fraenkel, J. R., Wallen, N. E. & Hyun, H. H. (2012). *How to design and evaluate research in education*. New York: McGraw-Hill.
- Freudenberger, H. J. (1974). Staff burn-out. *Journal of Social Issues*, 30(1), 159-165.
- Dworkin, A. G., & Tobe, P. F. (2014). The effects of standards based school accountability on teacher burnout and trust relationships: A longitudinal analysis. In D.V. Maele (Ed), *In Trust and school life* (pp. 121-143). Dordrecht: Springer.
- Girgin, G. (2010). Öğretmenlerde tükenmişliğe etki eden faktörlerin araştırılması. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 32(32), 32-48.
- Hu, Y. (2017). *The relationship between job burnout of kindergarten teachers in shanghai and their personality traits* (Unpublished doctoral dissertation). University of the Pacific, California.
- Ignat, A. A. & Clipa, O. (2012). Teachers' satisfaction with life, job satisfaction and their emotional intelligence. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 33, 498-502.
- Izgar, H. (2001). *Okul yöneticilerinde tükenmişlik*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- İkiz, F. E. (2010). Psikolojik danışmanların tükenmişlik düzeylerinin incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(2), 25-43.
- Johnson, S. M., Kraft, M. A., & Papay, J. P. (2012). How context matters in high-need schools: The effects of teachers' working conditions on their professional

- satisfaction and their students' achievement. *Teachers College Record*, 114(10), 1-39.
- Kayabaşı, Y. (2008). Bazı değişkenler açısından öğretmenlerin mesleki tükenmişlik düzeyleri. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 20, 191-212.
- Kıralp, F. S. S., & Bolkan, A. (2016). Relationship between candidate teacher's attitude towards teaching profession and their life satisfaction levels. *The Anthropologist*, 23(1-2), 11-20.
- Kıış, A. (2015). Eğitim paydaşlarının tükenmişliğinde cinsiyet farklılığı: bir meta-analiz çalışması (Türkiye örneği). *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 34(2), 88-106.
- Lee, E. S., & Shin, Y. J. (2017). Social cognitive predictors of Korean secondary school teachers' job and life satisfaction. *Journal of Vocational Behavior*, 102, 139-150.
- Lent, R. W., Nota, L., Soresi, S., Ginevra, M. C., Duffy, R. D. & Brown, S. D. (2011). Predicting the job and life satisfaction of Italian teachers: Test of a social cognitive model. *Journal of Vocational Behavior*, 79(1), 91-97.
- Lim, S., & Eo, S. (2014). The mediating roles of collective teacher efficacy in the relations of teachers' perceptions of school organizational climate to their burnout. *Teaching and Teacher Education*, 44, 138-147.
- Malinen, O. P. & Savolainen, H. (2016). The effect of perceived school climate and teacher efficacy in behavior management on job satisfaction and burnout: A longitudinal study. *Teaching and Teacher Education*, 60, 144-152.
- Marzano, R. J., Marzano, J. S., & Pickering, D. J. (2003). *Classroom management that Works*. Alexandria: ASCD.
- Maslach, C., & Jackson, S. E. (1986). *MBI: Maslach Burnout Inventory*. Manual Research edition. Palo Alto, University of California.
- Maslach, C., Jackson, S. E., & Leiter, M. P. (1996). *MBI: Maslach burnout inventory*. Sunnyvale (CA): CPP, Incorporated.
- Maslach, C., Schaufeli, W. B., & Leiter, M. P. (2001). Job burnout. *Annual Review of Psychology*, 52(1), 397-422.
- McCarthy, C. J., Lambert, R. G., Lineback, S., Fitchett, P., & Baddouh, P. G. (2016). Assessing teacher appraisals and stress in the classroom: review of the classroom appraisal of resources and demands. *Educational Psychology Review*, 28, 577-603.
- Mertens, D. M. (2014). *Research and evaluation in education and psychology: Integrating diversity with quantitative, qualitative, and mixed methods*. Los Angeles: Sage Publications.
- Okeke, C. I. O. & Dlamini, C. C. (2013). An empirical study of stressors that impinge on teachers in secondary schools in Swaziland. *South African Journal of Education*, 33(1), 1-12.
- Özdevecioğlu, M. & Aktaş, A. (2007). Kariyer bağlılığı, mesleki bağlılık ve örgütsel bağlılığın yaşam tatmini üzerindeki etkisi: İş-aile çatışmasının rolü. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 28, 1-20.

- Öztürk, A. (2015). Öğretmenlerin sahip oldukları yaşam amaçları ve sosyal desteğin öznel iyi oluş üzerindeki yordayıcı rolü. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5, 338-347.
- Özyürek, A., Gümüş, H. & Doğan, S. (2012). Öğretmen ve okul yöneticilerinin tükenmişlik ve yaşam doyumunun incelenmesi. *International Journal of Human Sciences*, 9(2), 892-904.
- Pavot, W. & Diener, E. (1993). Review of the satisfaction with life scale. *Psychological Assessment*, 5(2), 164.
- Pines, A. M. (1993). Burnout: An existential perspective. In W. B. Schaufeli, C. Maslach & T. Marek (Eds.), *Series in applied psychology: Social issues and questions. Professional burnout: Recent developments in theory and research* (pp. 33-51). Philadelphia, PA, US: Taylor & Francis.
- Pines, A. M. (2005). The burnout measure short version (BMS). *International Journal of Stress Management*, 12, 78–88.
- Riggo, R. (2014). *Endüstri ve örgüt psikolojisine giriş* (Çev. Ed. B. Özkara). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Roeser, R. W., Skinner, E., Beers, J. & Jennings, P. A. (2012). Mindfulness training and teachers' Professional development: an emerging area of research and practice. *Child Development Perspectives*, 6, 167–173.
- Sabuncuoğlu, Z. (2009). *Turizm işletmelerinde örgütsel davranış*. Bursa: MKM Yayıncılık.
- Sarıdemir, T. (2015). *Öğretmenlerin algılarına göre okul müdürlerinin liderlik stillerinin ve bazı kişisel değişkenlerin öğretmenlerin yaşam doyumunu üzerindeki etkisi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul aydın Üniversitesi, İstanbul.
- Satılmış, A., Oznacar, B., Uzunboylu, H., & Yılmaz, E. (2017). The life satisfaction of teachers at work place, research of structural equation modelling regarding general and organized cynicism. *Quality & Quantity*, 51(4)1-10.
- Seferoğlu, S. S., Yıldız, H., & Yücel, Ü. A. (2014). Öğretmenlerde tükenmişlik: Tükenmişliğin göstergeleri ve bu göstergelerin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 39(174), 348-364.
- Sezer, F. (2012). Examining of teacher burnout level in terms of some variables. *International Online Journal of Educational Sciences*, 4(3), 617-631.
- Sezgin, F., & Kılınç, A. Ç. (2012). İlköğretim okulu öğretmenlerinin mesleki tükenmişlik düzeyleri ile örgütsel vatandaşlık davranışları arasındaki ilişki. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13(3), 103-127.
- Skaalvik, E. M., & Skaalvik, S. (2010). Teacher self-efficacy and teacher burnout: A study of relations. *Teaching and Teacher Education*, 26(4), 1059-1069.
- Spector, P. E. (1997). *Job satisfaction: Application, assessment, causes, and consequences*. London: Sage publications.
- Şencan, H. (2005). *Sosyal ve davranışsal ölçümlerde güvenilirlik ve geçerlilik*. (1.Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Telef, B. B. (2011). Öğretmenlerin öz-yeterlikleri, iş doyumları, yaşam doyumları ve tükenmişliklerinin incelenmesi. *İlköğretim Online*, 10(1), 91-108.

- Ulutaş, P. (2017). *Öğretmenlerin bakış açısından öğretmenlik mesleğinin statüsü* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Mersin Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Mersin.
- Wolf, S., Torrente, C., Frisoli, P., Weisenhorn, N., Shivshanker, A., Annan, J., & Aber, J. L. (2015). Preliminary impacts of the “Learning to Read in a Healing Classroom” intervention on teacher well-being in the Democratic Republic of the Congo. *Teaching and Teacher Education*, 52, 24–36.
- Yetim, Ü. (1991). *Kişisel projelerin organizasyonu ve örüntüsü açısından yaşam doyumu* (Yayımlanmamış doktora tezi). Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Yılmaz, E., & Aslan, H. (2013). Öğretmenlerin iş yerinde yalnızlıkları ve yaşam doyumları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 3(3), 59-69.
- Yurdakul, S., Gür, B.S., Çelik, Z., & Kurt, T. (2016). *Öğretmenlik mesleği ve mesleğin statüsü*. Ankara: Eğitim-Bir-Sen Stratejik Araştırmalar Merkezi.

This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International (CC BY-NC-SA 4.0). For further information, you can refer to <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>